

האם מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" מותרת לכהן?

תשובה בענין מעמדה של אישה שנולדה מאב יהודי ומאם שהתגיירה כאשר הייתה מעוברת ממנה.
האם היא מותרת להנשא לכהן? האם ילדיהם נחשבים לחללים?

מאת הרב ריבון קריגר

תאור המצב

פלוני כהן ונשא בנשואין אזרחים אלמונית יהודיה שממנה נולדו לו ילדים. כאשר ביקש להתחתן כדת משה וישראל, הרב השיב לו שמעמד אשתו אינו מאפשר לו לקיים זאת. טיעונו היה שגם אם אשתו יהודיה מלידה ונולדה מאב יהודי, אמה התגיירה כאשר הייתה מעוברת ממנה, זאת אומרת שהייתה עדיין "בגויותה" בזמן הכנסתה להריון. ומשום כך היא (הבת) אסורה לכהן. וכתוצאה מכך, הילדים שלהם הינם חללים.

דברי הקדמה והבהרה

כיון שהנושא מורכב ודורש עיון בכמה וכמה שאלות בעניני אבן העזר (הלכות אסורי ביאה ונשואין), מן הראוי לשרטט תחילה קווים מנחים לדיוננו ולהבהיר כמה מושגים חשובים.

בספרות ההלכתית, המונח "גר (צדק)" מתיחס לא רק למי שבעצמו התגייר אלא גם למי שנולד מהורים גרים או מהורה גר, אף כאשר ההורה השני הוא "מזרע ישראל"! כך אנו מוציאים ביטויים כמו "גר בן יהודי" ואף "גר בן יהודיה" (עיין למשל: ביכורים א: ד). בעצם, בהקשרים אלו, מדובר בגרים שאחד מהוריו גר והשני יהודי "ממקור" (מהורים יהודים ושלא ידוע על גיור כלשהו אצל אבותם). "קהל הגרים" מהווה קבוצה נפרדת מ- "קהל ה" ויש לה כללי נשואין משלה: הגרים מותרים (בנשואין עם) ממזר ואסורים בכהן. מעמד זה בעצם הולך ומתדלדל במהלך הדורות, בשלב זה או אחר, ככל שדרך נשואין, מתערבים הגרים בזרע ישראל, עד שהוא נטמע ונעלם לגמרי כאשר נשכח. כלל הוא שגיורת שהתגיירה (בעצמה) אסורה להנשא לכהן. ואם בא כהן על גיורת שלא נתערב בה זרע ישראל כלל (שאינן לה אחד מאבותיה או אמותיה שהוא יהודי ממקור), ילדיו "חללים" ובנותיו הן חללות ואסורות בכהן.¹

ניתן היה לעלות על הדעת שפשוט הוא שבת הנולדה כיהודיה, מפני שאמה התגיירה טרם לידתה, מותרת בכהן. אבל, לא כך הדבר. לפי ההלכה התלמודית, אין הדבר תלוי במצב הלידה אלא במצב המוצא, כלומר במעמדם של ההורים בנסיבות השונות. למשל, לפי מספר פוסקים, בת שנולדה מאם יהודיה ממקור (מזרע ישראל), אך מאב שאינו יהודי, אסורה לכתחילה בכהן. ועוד, גם אם בת נולדה בתוך כלל ישראל, כלומר "בקדושה" (ולא בגויותה כאשר ההורים היו עדיין נוכרים, לפני גיורם), אך משני הורים גרים, היא נחשבת בעצמה לגיורת והיא אסורה לפחות לכתחילה לכהן. וכל שכן, בת שנולדה מאם גיורת ומאב לא-יהודי אסורה לכהן. לעומת זאת, בת מאם גיורת ומאב יהודי (ממקור) או בת מאם יהודיה ומאב גר, מותרת בכהן. בעצם, ככל שמתטשטש המוצא הזר מחד גיסא ומתערב זרע ישראל מאידך גיסא, הופך הדבר למותר.

במקרה הנדון – אישה שנולדה מאב יהודי ומאם שהתגיירה כאשר הייתה מעוברת ממנה – גם מעמדה של האם וגם מעמדה של הבת השתנו מגויה לגיורת בזמן ההריון. לכן, אלה השאלות הנזקקות לבירור:

– ראשית, האם אישה כזאת (הבת) חייבת להחשב כגיורת אסורה לכהן, בהיותה בת מאב יהודי ומאם לא-יהודיה, משום שהורתה הייתה לפני גיור אמה ובעצם גיורה

¹ אך כידוע גיורת שהתגיירה בעצמה, גם אם אביה יהודי ממקור, אם וכאשר בא כהן עליה, ילדיה חללים כיוון שנולדה בגויותה.

בעצמה יחד אתה בתור עובר? או שמא חייבת היא להחשב כגיורת מותרת לכהן, כבת מאב יהודי ומאם שהתגיירה, כיוון שהיא ירשה את מעמדה בעקבות גיור אמה?

– שנית, אם נסכים שאישה כזאת ירשה את מעמדה בעקבות גיור אמה, נשאלת השאלה האם יש לקחת בחשבון את מעמד האב בתור יהודי להתרת הנשואיה עם כהן, או שמא כיוון שההריון קרה כאשר האם עמדה בגיורתה, אין לקחת בחשבון את המעמד היהודי של האב, ומתוך כך שאישה זו אסורה לכהן?

המקורות התלמודיים

לכאורה, מצבה של אלמונית נכנס תחת קטיגוריה התלמודית של "הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה", כלומר שההריון של האם היה לפני הגיור ולידת הבת לאחר מכן. במשנה (כתובות ד: ג), מועמדת קטיגוריה זו כנגד המצב של "הורתה ולידתה בקדושה":

הגיורת שנתגיירה בתה עמה וזנתה, הרי זו בחנק, אין לה לא פתח בית האב ולא מאה סלע. היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, הרי זו בסקילה, אין לה לא פתח בית האב ולא מאה סלע. היתה הורתה ולידתה בקדושה, הרי היא כבת ישראל לכל דבר. יש לה אב ואין לה פתח בית האב, יש לה פתח בית האב ואין לה אב, הרי זו בסקילה. לא נאמר פתח בית אביה אלא למצוה.

פירוש: גיורת שנתגיירה בילדותה, אף בגיל הרך, וזנתה בהיותה נערה מאורסה, חייבת במיתת חנק ולא במיתת סקילה (הנחשבת לקשה יותר), משום שאינה נחשבת ל"בת ישראל" (ממקור, בייחוסה). כמו כן, אין מוציאים אותה להורג בפתח בית אביה, ולא חייב הבעל קנס מאה סלע אם הוציא שם רע עליה ללא הצדקה, כפי שנדרש בתורה לגבי סתם נערה מאורסה מישראל. דינה של נערה (בת גרים) ש"הורתה בקדושה ולידתה בקדושה" כדין בת ישראל שחייבת בסקילה בפתח בית האב ובעלה חייב עליה מאה סלע על הוצאת שם רע. אולם נערה ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" חייבת בסקילה אבל לא בפתח בית ואין הבעל חייב עליה מאה סלע.

על פי מקור זה, נדמה שהאישה ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" נחשבת כמי שמעמדה עומד בין מי שאמה התגיירה לפני שהרתה ממנה (הורתה ולידתה בקדושה), לבין מי שגוירה אחרי לידתה (גיורת לכל דבר). אף על פי כן, ברור שמעמד ביניים זה נספח בעיקרו, מבחינת השלכותיו המעשיות², למעמדה של בת ישראל (שנולדה מאם יהודיה ממקור) או למעמדה של מי שהורתה ולידתה בקדושה (כאשר ההורים גרים), ולא למעמדה של גיורת שעברה גיור בעצמה. ההבדל המשמעותי הוא שמבחינת הדין, במעמד ביניים זה, **בוטלה הזיקה המשפטית אל האב**. כלומר, היא דומה ליהודיה שאין לה אב (ומשום כך, אין לה לא "פתח בית האב" ולא "מאה סלע").

לא פורש במשנה זו אם מדובר באב יהודי או נוכרי. אבל בין כה וכה, ההשלכות כאן זהות. אכן, כאשר האב אינו יהודי, היחוס המשפטי נותק ממנו בשל גיור הבת, על פי העקרון "אין (ייחוס) אב לנכרי" (יבמות צח: א וראה רש"י, שם). וכאשר האב יהודי, היחס המשפטי גם נותק ממנו בשל עקרון אחר הנקבע במשנה (קידושין ג: יב):

וכל מי שאין לה, לא עליו ולא על אחרים, קדושין, הולד כמותה. ואיזה זה? ולד שפחה ונכרית.

וכך מנסח זאת הרמב"ם (הלי איסורי ביאה יב: ז):

והבן מן הכותית אינו בנו שנאמר: "כי יסור את בנך מאחריי", מסיר אותו מלהיות אחרי יי³.

² בתורת העונשין: כאשר זנתה, הרי הייתה זו בסקילה כבת ישראל ולא בחנק.

³ אולם משתמע כביכול מכמה מקורות שגרים שיש להם הורה יהודי נהנים ממעמד מיוחד שונה מאלה שלא. כך אנו מוציאים ביטויים כמו גר בן יהודי ואף גר בן יהודיה (עיין למשל בתוספות יבמות קב עמ"א; הרמב"ם, הלי סנהדרין יא: יא; הלי יבום וחליצה ד: ה; הלי איסורי ביאה טו: ח). אבל בעצם, בהקשרים אלו, מדובר בגרים שאחד מהוריו גר והשני יהודי ממקור.

דוגמה נוספת של "הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" מצויה בתוספתא (ליברמן) יבמות (יב: ב):

הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מייבמין. היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן שלא בקדושה לא חולצין ולא מייבמין ואין חייבין משום אשת אח. היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה או חולצין או מייבמין אבל חייבין משום אשת אח. היתה הורתה ולידתה בקדושה הרי היא כישראל לכל דבר.

פירוש: קטע זה בא לברר מה מעמדם ויחסם ההלכתיים של אחים לפי השלבים האפשריים שבהם האם והבנים גוירו. אכן, הזיקה המשפטית ביניהם משתנה לפי המצבים השונים מכיוון שהגיר מהווה מעין **לידה חדשה** המנתקת את הקירבה הטבעית.⁴ לפי זה, שני המצבים הקיצוניים ברורים למדי: כאשר שני אחים מתגיירים יחד עם אמם, זאת אומרת כל אחד בפני עצמו, גם אם נעשה הדבר באותו הזמן, **הרי הם אינם נחשבים יותר לאחים**, וכתוצאה מכך, אינם חייבים זה בזה, לא בייבום ובחליצה ולא בחובת כרת על יחסי מין עם אשת האח. וכאשר שני אחים הורותם ולידתם חלה אחרי גיור האם, **הרי הם אחים גמורים** שעליהם חלים חוקי התורה (ייבום וחליצה ואיסור אשת האח) באותה מידה כישראלים לכל דבר. אולם, כפי שמפרש זאת רשי (ביבמות צז עמ"ב), במצב הביניים, כאשר "הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה", הבנים כבר **לא נחשבים לאחים מאותו האב**, וכתוצאה מכך, אינם חייבים זה בזה בייבום ובחליצה⁵, אבל עדיין **נחשבים לאחים מאותה האם**⁶, וכתוצאה מכך, חייבים זה בזה באיסור אשת אח. ועוד נחזור להבחנה חשובה זו ולהשלכותיה לצורך בירורנו.

חכמי התלמוד לא התייחסו ישירות לשאלה האם מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" מותרת להנשא לכהן. אולם, הם דנו בשאלה כללית יותר: באלו התנאים גיורת או בת גיורת מותרת להנשא לכהן?⁷ על פי המשנה (שם עז עמ' א) והברייתא המצוטטת (שם עז עמ' א), הענין מסתכם בארבע דעות מוגדרות:

- לפי ר' שמעון בר יוחי, גיורת שנתגיירה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד כשרה לכהונה.
- לפי ר' יהודה, רק בת גיורת, ושאביה מזרע ישראל, כשרה לכהונה.⁸
- לפי ר' אליעזר בן יעקב, די בכך שהאם של בת הגר תהיה מזרע ישראל.⁹
- ולפי ר' יוסי, בת גר וגיורת¹⁰, כלומר גם אם ההורים לא היו יהודים במקור, כשרה לכהונה.

על פי סיכום הגמרא עצמה (שם עז עמ' ב), ההלכה היא לפי ר' יוסי: איש בת שני הורים גרים מותרת בכהן. יחד עם זאת, נאמר ש"מיום שחרב בית המקדש, נהגו כהנים "סילסול בעצמן" (כלומר: החמירו על עצמן), כרבי אליעזר בן יעקב" (שם).

מבחינה מעשית, משמע שאם "בא [הכהן] לימלך [לברר אם מותר לו להנשא לבת שני הורים גרים] - מורים לו כרבי אליעזר בן יעקב [שלא ראוי שישא אותה], [אבל אם] נשא [אותה] - אין מוציאים אותה ממנו, כרבי יוסי" (שם). פירושו של דבר, **אין משיאים בת גרים לכהן לכתחילה אבל אם נשאו, אין לכפות גרושין**, אין כהונתו נפסלת ואין בנותיו אסורות לכהן

⁴ על פי ניסוח המקורי של התוספתא, נדמה שמעמדו של מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" זהה לחלוטין לזה של מי ש"הורתה ולידתה בקדושה", שהרי תקפות גם מצוות הייבום והחליצה וגם חובת אשת האח בין הבנים. אולם המפרשים הגו את הקטע על פי ניסוח הברייתא המופיעה ביבמות (צז עמ' ב) ובו משמע שבמצב של "הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה", עדיין תקיפה חובת אשת האח, גם אם בטלה מצוות הייבום והחליצה.

⁵ מפני שמצוות ייבום וחליצה תלויות בזיקה לאב משותף.

⁶ על הסיבה לכך נעמוד להלן.

⁷ עיין בקידושין עז עמ' א – עז עמ' ב ובירושלמי קידושין מו עמ' א.

⁸ זאת דעתו של ר' יהודה כפי שהיא מובהרת על פי חולין עז עמ' א והירושלמי קידושין מו עמ' א.

⁹ עיין להקבלה במשנת ביכורים א:ה ובפירוש הרמב"ם, שם. כל שכן אם אביה בלבד יהודי במוצא.

¹⁰ זאת על פי ניסוח המשנה שם.

בתור חללות¹¹. מבחינה פרשנית, העובדה שבניסוח דעת ר' יוסי בברייתא, נשואין עם כהן אפשריים ל"מי שנזרעו בישראל", היא שגרמה, לכל הנראה, שמספר מפרשים הסיקו מכך כדיוק שמדובר דווקא בבת גר וגירות ש"הורתה [ולידתה] בקדושה"¹², להוציא לכאורה מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה".

עמדת הראשונים והאחרונים

כמו בתלמוד, הראשונים לא התייחסו ישירות לשאלה האם מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" מותרת להנשא לכהן. עמדתם משקפת את סיכום הגמרא שהזכרנו. אבל כמה אחרונים ביקשו ללמוד על מקרה ספציפי זה באופן עקיף מניסוח דברי הרמב"ם והשולחן ערוך:

גרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו והולידו בת, אפילו לאחר כמה דורות, הואיל ולא נתערב בהן זרע ישראל, הרי אותה הבת אסורה לכהן. ואם נשאת לא תצא, הואיל והורתה ולידתה בקדושה. אבל גר או משוחרר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת או משוחררת, בתו כשרה לכהונה לכתחלה (רמב"ם, הל' איסורי ביאה יט:יב).

גר שנשא גיורת, וילדה בת, לא תנשא לכתחלה לכהן אפי' בת בתה עד כמה דורות, אע"פ שהורתה ולידתה בקדושה. ואם נשאת לכהן, לא תצא. ואם יש בה צד א' של ישראל, כגון גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת, הבת מותרת לכהן לכתחלה. וה"ה למשוחרר שנשא ישראלית או ישראל שנשא משוחררת (שולחן ערוך, אבן העזר ז: כא).

בקווים כללים, הדין זהה בשני הקטעים: גיורת בת הורים גרים אסורה לכתחילה לכהן שהרי התנאי ההכרחי הוא ש"נתערב בה זרע ישראל" (שלפחות שאחד ההורים יהודי ממקור)¹³. אבל היא מותרת לו בדיעבד הואיל והורתה ולידתה בקדושה. לענינו, מהעובדה שגיורת בת גרים ש"הורתה ולידתה בקדושה" לא תנשא לכתחילה לכהן, ניתן להסיק מקל וחומר שכך הוא גם הדין למי ש"הורתה שלא בקדושה". אבל השאלה היא האם ניתן להסיק מהעובדה שגיורת ש"הורתה ולידתה בקדושה" כן תנשא בדיעבד לכהן, שמי ש"הורתה שלא בקדושה" לא תוכל לעשות זאת. אין שום הוראה או הנחיה ברורה לכך, לא מצד הרמב"ם ולא מצד השולחן ערוך. מאד יתכן שהשימוש במטבע הלשוני "הורתה ולידתה בקדושה" נבע פשוט מהמצב הכללי המתואר של שני הורים גרים ללא התייחסות למצב המורכב יותר של "הורתה שלא בקדושה". ואף נדמה, על פי הניסוח בבית יוסף (אבן העזר ז: כא ד"ה גר שנשא), שר' יוסף קארו לא לקח בחשבון את המצב הספציפי הזה:

גר שנשא גיורת וילדה בת וכו'. משנה ב' י' יוחסין (עז). ראב"י אומר ישראל שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה וכן גר שנשא בת ישראל אבל גר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה אחד גרים ואחד עבדים משוחררים אפילו עד עשרה דורות עד שתהא אמן מישראל. רבי יוסי אומר אף גר שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה ובגמרא (עח:): בא לימלך מורין לו כראב"י נשא אין מוציאין ממנו כר' יוסי וכתב הרמב"ם (פ"יט הי"ב) אצל בת גר וגירות דאם נשאת לא תצא דטעמא הואיל והורתה ולידתה בקדושה ופשוט הוא דאם לא כן אפילו נשאת תצא שכבר נתבאר דגיורת אפילו פחותה מבת ג' פסולה לכהונה.

אם כן, בחשיבתו נראה לו פשוט שגיורת שהורתה ולידתה בקדושה לא תפרד מבעלה, מפני שכבר הובהר שגיורת שנתגיירה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד (כלומר שלא נולדה בקדושה) חייבת פרוד. עמדה זו מצביעה על אלטרנטיבה חדה (בינארית) המראה שעבורו,

¹¹ עיין ברמב"ם, פירוש למשנת ביכורים א: ה: "והבנים ממנה כהנים בכיהונם".

¹² וכך פירש רש"י, שם עח עמ' א. אולם יתכן מאד שהביטוי "מי שנזרעו בישראל" משמעו רק להוציא מי שגיורת בת גויים.

¹³ אבל אם נולדה מאם נוכריה, ברור שלא יועיל מעמד האב בתור יהודי ממקור.

מה שקובע הוא הלידה בקדושה. לא נלקח בחשבון מפורשות מצב הביניים המורכב של מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה".

בין מפרשי השולחן ערוך, **החלקת מחוקק** (שם) הבא להגן על דברי הרמב"ם טוען שאלה לא יראו פשוטים מדי (כלומר מיותרים) אילו יפרשו אותם כבאים לציין שלא רק גיורת שנתגיירה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד חייבת פרוד מבעלה, אלא גם מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה". **הבית שמואל** (שם) המנסה להסביר ניתוח זה, מאשר אותו ואף מוסיף דיוק: מתחשבים ב"צד אחד ישראל" (כאשר אחד ההורים יהודי ממקור) לצורך נישואין לכתחילה עם כהן, אך ורק אם מצב הגיורת הוא ש"הורתה ולידתה בקדושה". אם כן, לפי דעתו ולעניינו, מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" אסורה אף בדיעבד לכהן, גם אם אביה יהודי. וכך סבור הרב הראשי לישראל **יצחק הרצוג** (-1888) כאשר פסק את פסקו במקרה דומה (אם כי לא זהה) ובו הוא מאשש את דברי הבית שמואל. ונביא כאן רק קטע רלוונטי לעניינו (שו"ת היכל יצחק אה"ע א סימן טז ד"ה אם יש):

בעצם הדבר, הנה צד ישראל לא שייך כאן כלל דאין הבת מתיחסת אחרי האב ולא הוה זרעו לענין יבום והתם כתיב זרע ולא זרעו הוא לשאר דיני התורה, ואין מלין בשבת את בן הנכרית שאביו ישראל וכמפורש בירושלמי יבמות פ"ב ובשבת סוף פרק ר"א דמילה וכו'. **וזרע בית ישראל הוא רק כשהורתה ולידתה בקדושה ואז שייך צד אחד ישראל** אבל באופן זה לאו אביה הוא כלל. ותמיהני על לשון הבי"ש בסימן ז' ס"ק מ"ב שכתב ואם יש צד ישראל נראה דבעינן גם הורתו ולידתו בקדושה. והנה לא מסתבר שכיוון לנכרי שנשא בת ישראל, דזהו מפורש בסעיף י"ז דהוה פגום לכהונה אלא שלדינא בדיעבד לא תצא הבת שנישאת לכהן. וע"כ כוונתו לישראל שנשא נכרית ונתגיירה בעודה מעוברת דלידתה בקדושה אלא שאין הורתה בקדושה ולא מועיל מה שנולדה ע"י ישראל כיון דאין הורתה בקדושה, ואולם זה מתמיה דאין זה צד ישראל כלל, אך עכ"פ הרי הבי"ש אוסר כל שאין הורתה בקדושה אף שלידתה בקדושה, ולע"ד דבריו ז"ל צ"ע, ואפשר שכוונתו על נכרי שבא על בת ישראל, למ"ד דהולד צריך גירות, ועיין שו"ת ברית אברהם, אה"ע סימן ב', ס"ק ב.

הרב הרצוג תמה על כך שהבי"ש התבטא בלשון זהירה כאשר אמר ש(רק) **נראה** (לו) שנדרש מצב של "הורתה של הגיורת בקדושה", בכדי להתחשב ב"צד ישראל" (של אחד מההורים). אולם, יש דווקא מקום לתמוה על הערה זו של הרב הרצוג שהרי לא נכתב שום דבר מפורש בענין, **לא בתלמוד ולא בראשונים**. וגם מה שאמר החלקת מחוקק נאמר **רק מתוך דיוק פרשני** על הניסוח הלשוני של הרמב"ם והתיחס כללית למצב של "הורתה שלא בקדושה" **מבלי לדון כלל בהשלכות כאשר ישנו גם "צד ישראל"**. ניתן להוסיף ולומר שגם הטיעון שיש ללמוד קו"ח מהמקרה של נכרי שנשא בת ישראל, "דזהו מפורש בסעיף יז דהוה פגום לכהונה" הוא טיעון מפוקפק ואף מפריק את עצמו שהרי לפי הרמב"ם, אין מניעה שאישה כזאת תנשא לכתחילה לכהן, גם שכפי שהרב הרצוג בעצמו מודה, על פי השו"ע "לדינא בדיעבד לא תצא הבת שנישאת לכהן"!

אם כן, דברי הרב הרצוג אינם מכריעים די הצורך ומהווים פירוש **מחמיר** בשל החלטיותו. הוא קבע שעצם המצב של "הורתה שלא בקדושה" פסול לצורך נישואין לכהן. אולם על מנת לברר ענין זה, נדרש לבדוק ככל האפשר, על פי המקורות התלמודיים, מה אמור לגרום פסול במצב של "הורתה שלא בקדושה":

- האם זאת מפני שהאם לא הייתה עדיין יהודיה בעת ההריון ומתוך כך הבת נחשבת כמי שגוירה **בהיותה עובר**, ובתור גיורת אסורה היא לעולם לכהן?
- או האם זאת **מפני נוכריות האב** המהווה כשלעצמה פגם לכהונה? ואם **וכאשר האב דווקא יהודי**, האם הפסול נובע מכך **שיצירת הוולד הייתה בעבירה**, ומתוך כך שיחוס הבת אליו אינו נחשב? בשאלות אלה, נפנה את הדיון.

יחס העובר אל אמו בעת הגיור

אין חולקים שטבילת האם לשם גיור תופסת, בו בזמן, גם לעובר. אבל השאלה הנשאלת היא האם גרותו נקנת **ישירות** באופן נפרד או **בעקיפין** בעקבות גיור האם. שאלה זו נדונה בגמרא יבמות ע"ח ע"א א' בענין מעמדו של העובר לאם מצרית¹⁴ מתגיירת. המסקנה תלויה שם בשאלה האם העובר נחשב ל"ירך אמו"¹⁵. אם הוא נחשב לירך אמו, פירוש הדבר שהעובר יורש את גרותו מאמו ונחשב אז ל"מצרי (מדור) שני. ואם העובר לא נחשב ל"ירך אמו", גרותו נקנת לו לעצמו בעת הטבילה¹⁶ ונחשב הוא ל"מצרי (מדור) ראשון".

משמע לענין גיור בכלל, שאם העובר נחשב ל"ירך אמו", הוא יחשב לאחר טבילת אמו **לגר בן גיורת**, מדור שני. לכאורה, בתור שכזאת, בת עשויה להיות מותרת לפחות בדיעבד לכהן. אך אז, עדיין יש לעמוד על מידת ההשפעה של מעמד האב בענין זה. אבל אם העובר אינו נחשב ל"ירך אמו", מעמדו יהיה זה של **גר בן נוכרית**, מדור ראשון. בין שאביה יהודי ובין שלא, ברור שבתור שכזאת הבת תהיה אסורה לכהן.

אולם, ניתן להוכיח מתוך כמה מקורות שאכן במצב שכזה, העובר נחשב ל"ירך אמו", וכתוצאה, **לגר בן גיורת**, מדור שני :

א. בענין מעמד הילד של מצרית שהתגיירה בהיותה מעוברת ממנו, ההלכה קובעת שהוא יחשב למצרי שני (עיין בשו"ע אה"ע ד: ד; עיין גם ברמב"ם, הל' איסורי ביאה יב: כ).

ב. על פי המשנה (כתובות ד: ג) והתוספתא (יבמות יב: ב) שנדונו לעיל, ברור שמעמדה של מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" שונה מזה של גיורת שנתגיירה, למרות ניתוק היחס המשפטי אל האב.

ג. הגמרא ביבמות צ"ח ע"א (והמקבילה בסנהדרין נ"ז ע"א ב – נח ע"א) מביאה לטיעון ברייתא שעל פיה :

גר שהיה לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה – יש לו שאר האם (קרבה משפחתית לעניני איסורי ערוה) ואין לו שאר האב.

כפי שמדגיש זאת רש"י, כמה וכמה פעמים בפירושו לסוגיה, טיעון זה התקבל, כך שאם למשל אדם נולד בקדושה (כלומר גם אם הורתו לא הייתה בקדושה), אסור לו אסור כרת לשאת את אחותו שנולדה בקדושה שהרי "**אחותו גמורה מן האם הוא**, כ(אם) ישראלית שילדה בן ובת" (רש"י שם, ועוד בענין אשת אח, שם צ"ז ע"א ב, ד"ה 'אבל חייבין'). יחס הקירבה, לפחות אל האם, מוכיח שהבנים שנולדו במצב זה אינם נחשבים לגרים מדור ראשון, שאם לא כן, היה כל אחד כמי שהתגייר בעצמו ונותק מכל זיקה משפחתית, על פי העקרון "גר שנתגייר כקטן שנולד" (יבמות צ"ז ע"א).

ד. הרמב"ם קובע שבמצב זה ובדומה לו, הבנים מתיחסים אל האם ונחשבים לאחים **גמורים** ולא כשני גרים נפרדים מדור ראשון :

שני אחים תאומים שהיתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה חייבין משום אשת אח (הל' איסורי ביאה יד: ד).

¹⁴ על פי הדין המקראי (דב' כג: ט), ההלכה קובעת שמצרי אסור לבוא בקהל עד שלשה דורות, כלומר "מצרי שנתגייר הוא ובנו שנולד לו לאחר שנתגייר אסורים ובן בנו מותר" (שו"ע אה"ע ד: ג; עיין גם ברמב"ם, הל' איסורי ביאה יב: ט).

¹⁵ הרב לאויס ג'קובס ז"ל הוא שהפנה את תשומת לבי לכך כאשר נועצתי בו.

¹⁶ הטבילה עולה לו למרות חציצת גוף האם (עיין בשו"ע יו"ד קס"ו; רמב"ם, הל' איסורי ביאה יג: ז).

יחס העובר אל אביו בעת הגיור

ובכן, על פי הסברה שהתקבלה ("העובר ירך אמו"), מי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" **נחשבת לגיורת בת גיורת**. לפי כך, לא נחשב יותר המוצא הלא-יהודי מצד האם. אולם, נותר עדיין צורך בירור במה עשויה להשפיע הזיקה אל האב.

א. **אם האב אינו יהודי**, האם בת גיורת ונוכרי מותרת לכהן? במידה מסויימת, ניתן להשוות מצב זה למצב הקרוב אליו של בת אב נכרי ואם יהודיה ממקור. כפי שכבר הזכרנו, לכל הנראה, הרמב"ם סבור שאישה כזאת מותרת אף לכתחילה לכהן שהרי הוא קובע ש-:

בן הבא מן העבד או מן העכו"ם או מן השפחה או מן בת עכו"ם הרי הוא כאמו ואין משגיחין על האב (ה'ל' איסורי ביאה טו: ד)¹⁷.

לפי שיקול זה, הזיקה אל האב הנכרי לא נחשבת כלל וזו כנראה הסיבה מדוע הבת מותרת לכתחילה לכהן. אולם, מבחינה אחרת ומנוגדת, בנדון דידן, יש להתחשב בכך שבעת ההריון, מכיון ששני ההורים לא היו יהודים, המצב דומה ל-:

עכו"ם הבא על שפחה עכו"ם או עבד עכו"ם שבא על עכו"ם בת חורין (הוולד) **הולך אחר הזכר** (ה'ל' איסורי ביאה טו: ו).

ואם כן, לפי שיקול זה, הזיקה אל האב כן עומדת בעינה ופוסלת לכתחילה לכהונה! נדמה שאפשר ליישב את הסתירה אם נעמוד על כך שבמצב הראשון, הבת שאמה יהודיה ממקור הינה **בעצמה** יהודיה ממקור, מה שאין כן במי שאמה גיורת. במקרה הראשון, אין היחס אל האב תופש כלל, כי אין פה כל ענין של גיור, בעוד שבמקרה השני, הזיקה אל האב קיימת בתור מוצא הפוסל לכהונה, כלומר הוא נלקח בחשבון גם אם, **מבחינה משפטית**, בכל הנוגע לחובות הדדיות, היחס נותק כאשר חל הגיור. במלים אחרות, ניתן לומר שמי ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" נחשבת לגיורת **מדור שני מצד האם** אבל **מדור ראשון מצד האב** ומשום כך, כמו בכל גיור ראשוני, הבת פסולה להנשא לכהן¹⁸. מסקנה זו בעצם תואמת את פירושו של החלקת מחוקק הקובע שגיורת ש"הורתה שלא בקדושה" אסורה אף בדיעבד לכהן, **אלא שיש להגביל קביעה זאת למצב של אך וכאשר האב אינו יהודי**¹⁹.

ב. **אם האב יהודי**, מה יהיה הדין? נכון הדבר כפי שהוזכר לעיל שכאשר האם אינה יהודיה, היחס המשפטי אל האב נותק ממנו. ובנדון דידן, עבור הרב הרצוג, זו הסיבה של פסילת הבת לצורך נשואין לכהן. אבל טיעון זה מאד מעורער מפני שניתוק **הזיקה המשפטית** אל האב הוא ענין **שונה לחלוטין** משאלת **המוצא**. הרי ראינו שגם **מאבד כל זיקה משפטית** אל הוריו הלא-יהודים מבחינת חובותיו, ולמרות זאת, הזיקה הטבעית אל ההורה הלא יהודי עולה לו בתור **מוצא המהווה פסול לכהונה**. והנה בנדון דידן, האב הוא דווקא יהודי והאם נחשבת לגיורת כך שכבר אין לבת זאת שום "מוצא לא-יהודי", גם אם מבחינה משפטית, נותקה הזיקה אל האב! נכון הדבר שיצירת הוולד הייתה בעבירה, אבל מבחינה משפטית גרידא, ענין זה שייך ל"פרהיסטוריה" שלה שהרי ההיא מתיחסת אל אמה בדין גמור בתור

¹⁷ אך לפי השו"ע (אה"ע ד: ה), בת כזאת "פגומה" לכהונה בשל נכריות האב. ולפי הח"מ שם פירוש הדבר שהיא אסורה לו אבל בדיעבד לא תצא. ועיין בשטינזלץ (יבמות מה עמ' א, אורח החלכה) המסכם את דעתם של כמה ראשונים: הרי"ף, הרמב"ן והרמב"ם (לפי הפירוש של המגיד משנה, שם) אמצו את מסקנת הגמרא והתירו. עיין בטייעניס של הי"ם של שלמה והריטב"א.

¹⁸ יחד עם זאת, יש לציין את הדעה של הי"ד אהרון" בהגהות בית יוסף המוזכרת בפסק דין של הדיין הרב אברהם דב לוי (פסקי דין - ירושלים דיני ממונות ובירורי יהדות ד' עמוד שכא, ביה"ד לבירור יהדות שע"י הרבנות הראשית לירושלים, תיק מס' 446) שכתב "שנראה להלכה שאם היתה לידתה בקדושה לא תצא".

¹⁹ נדמה שאף בגמרא יבמות צח עמ' א, המצב הנדון של "הורתו שלא בקדושה" מתייחס כולו למקרה שהאב אינו יהודי כפי שמוכיח זאת השמוש בביטוי "אין אב לנכרי" והטיעון ש"אפקורי אפקרי רחמנא לזרעיה".

בת גיורת! כך שגם אלו היו סבורים שבכגון זה מוצא האב לא נחשב, עדיין יהיה נכון לומר שהבת היא גיורת בת גיורת ללא מוצא נכרי ובתור שכזאת הינה מותרת לכהן בדיעבד!

ולבסוף, מן הראוי להזכיר שכמה מן הפוסקים המודרנים הביעו את הדעה שילדי נשואי התערובת, כאשר האב הינו יהודי, למרות הכל ולפחות במובן מסויים, נחשבים לזרעו של האב. מן הסיבה הזו, העריכו שיש לעודד באופן משמעותי את גיורם. וכן כותב הרב בן ציון חי עוזיאל, הרב הראשי לישראל (1880-1953):

מכל מקום לבניהם ודאי שאנו חייבים לקרבם לא מבעיא אם הם בני ישראלית שבניה הם ישראלים גמורים, אלא אפילו אם הם בני גוייה הרי **מזרע ישראל המה**, ואלה הם בבחינת צאן אובדות (שו"ת פסקי עזיאל בשאלות הזמן סימן סה).

כלומר, גם אם מבחינה משפטית נותקה הזיקה לאב, וגם אם יצירת הוולד הייתה בעבירה, גישת הרב עוזיאל הייתה מקרבת²⁰ ומתחשבת במוצא האב, ללא סנקציה. בנדון דידן, מדובר בליקוי דומה אם כי בוודאי לא באותה המידה שהרי לא מדובר כאן בסתם נשואי תערובת שהרי האם הייתה בשלב הכנתה לגיור כאשר הרתה ושבסופו של דבר, הבת נולדה בקדושה ואינה פגומה לכהונה מצד הדין כפי שהובהר. ואם כך, הלא כל שכן שלא יאה לנקוט כל סנקציה לא נגד ההורים שבסופו של דבר התכוונו לבנות בית בישראל ולא נגד הבת שהיא תמימת דרך. על כן, יש להתיר לה להנשא לבן זוגה הכהן כדת משה וישראל, ללא ערעורין.

מסקנות

לפי שאין המקורות התלמודיים ואין הראשונים אסרו מפורשות נשואין בין כהן ואישה ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה",

ולפי שמפרשי השו"ע אסרו זאת רק מתוך דיוק פרשני על הניסוח הלשוני של הרמב"ם והתייחסו כללית למצב של "הורתה שלא בקדושה", בלא הבחנה כאשר ישנו גם "צד ישראלי",

ולאחר שהובהר שזו ש"הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה" נחשבת לגיורת בת גיורת, ובה לא תופס יותר המוצא הנכרי מצד האם,

ולפי שבמצב הנדון, האב הינו יהודי, וגם אם מבחינה משפטית נותקה זיקת הבת אל אביה, המוצא היהודי עומד וקיים, ובשום פנים, אין להשוות מעמד זה לזה של גיורת בת נוכרי הגורם לפסילות,

ולפי שגם אם יצירת הוולד הייתה בעבירה, אין מן הראוי להטיל סנקציה ולמנוע נשואין. אדרבה, לשם קירוב, מצווה לאפשר לזוג ולילדיהם למצוא את מקומם בחיק עמם וקהילותיו ולהנשא כהלכה,

לפיכך, נשואין אלו **מותרים לכתחילה** מצד הדין וראוי לבצעם בהקדם **ללא שום חשד פגימה** במעמד הכהונה. וכתוצאה מכך, יש לשלול כל ספק בענין מעמדם של ילדיהם שהרי אינם חללים כלל.

ר.ק.

²⁰ וכך נהג הרמב"ם כאשר פסק בענין הנטען על השפחה (תשובות הרמב"ם, פאר הדור סי' רי"א). למרות היותה אסורה לו גם אם תתגייר (עי' במשנה יבמות ב: ח), הוא התיר את הנשואין לכתחילה בניגוד לדין שקבע בעצמו (עי' בהל' גירושין י: יד).